

Bjørn Are Davidsen

Da Vinci dekodet

Hemmeligheten bak ryktene om Jesus

Finnes det et hemmelig selskap som bevokter
«den egentlige sannheten»?

Finnes det en stor kirkekonspirasjon
som har styrt historien?

Hvorfor tror så mange
på konspirasjonsteoriene?

Hvilke ekte kilder har vi?

Hva skjedde egentlig
da man skulle bestemme Bibelen?

Hvilke fortellinger ligger bak
mange av mytene?

Lunde

Copyright © 2006 Lunde Forlag AS
Sinsenveien 25, 0572 Oslo, Norway
www.lundeforlag.no

Omslag: Helge Kjølborg
Grafisk utforming: Reidun Lindheim
Trykk og innbinding: AIT Trykk Otta as

Utgitt første gang 2005.
Ny revidert utgave 2006.

ISBN-13: 978-82-520-4937-4
ISBN-10: 82-520-4937-0

Innhold

Fakta.....	5
Forord til andre utgave.....	7
Innledning.....	9
1. RYKTER OG KONSPIRASJONER	13
1.1. Våre fortellinger	17
1.2. Kreativt kaos	20
1.3. Bakteppet og fordomsfellen	27
1.4. Hvorfor selger dette?.....	35
1.5. Når media mangler motspørsmål.....	36
1.6. Er feil så ille, da?.....	40
2. RYKTENE OM BØKENE.....	43
2.1. Kristne er redde.....	43
2.2. Handler om tro, så da kan man jo ikke diskutere dette.....	46
2.3. Bare konservative kristne som er imot	48
2.4. Festbrems hvis man kritiserer?.....	50
2.5. Ren spenningsroman – Dan Brown tror ikke på dette selv	50
2.6. Rykter og research	52
3. RYKTER I BØKENE	61
3.1. Sionsbrødrene eksisterer og har de egentlige fakta om Jesus.....	61
3.2. Konstantin skapte Bibelen og hentet alt fra hedninger.....	70
3.3. Det nye testamentet er en tilfeldig samling skrifter	76
3.4. Jesus <i>må</i> ha vært gift.....	95

4. MEDIA OG MYTEFABRIKKEN	99
4.1 Mytefabrikken	99
4.2 Fabrikkerte fakta	100
4.3 Fabrikkerte sitater	102
4.4 Google-Jesus	104
4.5 Påstander og premisser	106
4.6 Myter og motsetninger	108
4.7 Fra korset til Kashmir	110
4.8 Sviktet mot Judasevangeliet	113
4.9 Myter og musikalitet.....	116
Vanlige spørsmål til DaVinci-koden	121
Hovedfeil og motbøker	121
Konstantin og kirken	123
Maria Magdalena, kvinnesyn og guddommer	126
Bibelen og Jesus	132
Konspirasjonsteorier	141
Symboler, kunst og arkitektur	143
Andre bløffer og bommerter.....	153
Bare en roman?	156
Kilder	158
Noter	161

Fakta

Dan Browns bestselger «Da Vinci-koden» åpner med en «Faktaside». Første faktum er at den hemmelige Sion-ordenen finnes og ble grunnlagt i 1099. Senere i boka hevdes at ordenen sitter på «den store hemmeligheten», at Jesus fikk barn med Maria Magdalena.

Dette er imidlertid bløff. Sion-ordenen ble stiftet så sent som i 1956 av den antisemittiske franske okkultisten Pierre Plantard (1920–2000), og den hadde aldri mer enn en håndfull medlemmer.

Dan Brown introduserer på side 216 en dokumentsamling kalt *Les Dossiers Secrets*. Samlingen skal inneholde «uomtvistelige bevis» på atskillig som «mange historikere lenge hadde antatt, som at det blant medlemmene av 'Sion-ordenen' var personer som Newton, Boticelli og Lenoardo da Vinci».

Også dette viser seg ved nærmere ettersyn å være bløff. Pierre Plantard var selv med på forfalskningen på 1960-tallet og fikk dokumentene plassert på Nasjonalbiblioteket i Paris. Dokumentbløffen har gitt opphav til en mengde spekulative teorier.

Mange av beskrivelsene av kunstgjenstander, arkitektur, dokumenter og hemmelige ritualer i «Da Vinci-koden» er feil.

De fire evangeliene i Det nye testamentet er de beretningene om Jesus som gir det beste bildet, historisk sett. Skriftene som omtaler Jesus utenom Det nye testamentet, er interessante som uttrykk for religiøse tanker i datidens kultur, men yngre enn Det nye testamentet. De

har liten verdi som historieskrivning – fordi de er opptatt av mystisk visdom og ikke av historiske hendelser.

Mange i media mangler kompetanse til å skjelne mellom seriøse og useriøse teorier. Spesielt synes det vanskelig å se forskjell på seriøs forskning og spekulativt tankespinn.

Alle andre sider i denne boka er også faktasider. Dermed må de – som med alle faktapåstander – sjekkes med kilder.

Det burde egentlig ikke vært noe behov for denne boka.

Forord til andre utgave

Det er en risikosport å lage en fornuftsbasert fremstilling av «Da Vinci-koden» – å dekode noe som oppfattes som alt fra ikon til idioti. For enkelte er det meningsløst å plukke fra hverandre en bok som ikke er annet enn en spennende roman. Lesere med en kritisk holdning til kristendom, kan mistenke at det bare er tro, og ikke historiske og kildekritiske undersøkelser, som ligger bak en slik bok. Det vil sikkert også finnes kristne som savner en forkynnende stemme i boka.

«Da Vinci-koden» har solgt nærmere 50 millioner eksemplarer, de fleste allerede før pocketutgaven kom i 2006. Bare i Norge handler det om mange hundre tusen. Med løpende utgivelser av dataspill, film og DVD, er det ingen fare for at fortellingen vil gå i glemmeboken med det første. Suksessen har også ført til en strøm av nye romaner og reportasjer, og har skapt økt interesse for spennende skriftfunn som «Judasevangeliet». Utdrag fra boken brukes til og med i Aschehougs nye lærebok i norsk for videregående skole, «Grip teksten».

Den såkalte «Da Vinci-effekten» synes å forsterke myter om Jesus, kirken og kristendom både i media og hos folk flest. I denne nye utgaven er det derfor lagt til et kapittel som heter «Media og mytefabrikken», med eksempler som viser hvordan Dan Brown og andre nærer opp under mytene, og lager nye. I tillegg er bokens siste spørsmål-svar-del helt omskrevet, også med nytt stoff. Boken for øvrig er også oppjustert.

Storfilmen som er basert på Dan Browns «Da Vinci-koden» markedsføres tungt. Den er full av drama og patos,

og hevder å røpe hemmeligheter som vil «ødelegge det grunnlaget som menneskeheten har bygget på» og «historiens største dekkoperasjon». Uansett hva man mener er menneskehetens grunnlag, understreker dette behovet for å vise at «Da Vinci-koden» nok verken avslører historiens største dekkoperasjon, eller fjerner fundamentet for vår vestlige kultur.

Bjørn Are Davidsen
19. april 2006

Innledning

Rykter vinner fort over virkeligheten, rett og slett fordi vi alle elsker gode historier. Særlig når de forteller hva jeg *vil* høre, eller bygger opp under noe jeg oppfatter som bra.

Ikke minst spres det stadig rykter om Jesus. Mye av dette dekker behov. Ofte er det en opplevelse av de undertryktes oppgjør med autoritetene. Endelig får «fortrengte kilder» og tradisjoner slå tilbake. Dermed er det i manges øyne bare naturlig at Dan Browns store bestselger «Da Vinci-koden» møter motbør. At det finnes motbøker bekrefter at han er en trussel. Man trenger ikke å sjekke Browns kilder – bare se hvordan han kritiseres!

Dette er et klassisk dilemma. Bør noen påpeke feil og mangler i slike bøker? Kan det ikke heller rett og slett brukes som en god måte å begynne å snakke med mennesker om livet? Og handler ikke dette bare om morsomme teorier å kose seg med på stranden? Er det ikke heller slik at de som kommer med innvendinger, har «forstått enda mindre enn Brown», slik Yngve Kvistad skriver i VG 29. mai 2004? Konspirasjonsteorier er da bare festlige?

Nei, de er ikke alltid *bare* festlige. Flere konspirasjonsteorier som stempler grupperinger eller institusjoner, har fått politiske og sosiale konsekvenser, fra europeisk jødeforfølgelse til amerikansk antikommunisme.

Likevel er det ingen tvil om at denne type rykter som diskuteres på busser og bedriftslunsjer, kan åpne for tankevekkende samtaler. Kanskje kan denne boka hjelpe til enda flere?

For målet er ikke å «finne fem feil». Selv om det kan

være en morsom øvelse, og viser at spenningsforfattere som Brown ikke tar det så nøye, krever det for stor plass å vise alle¹.

I tillegg handler dette enda mer om holdninger. Når en amerikansk spenningsforfatter leser klassiske konspirasjoner om kirken, er det ikke uventet at han får motvilje. I tillegg synes dette å ha ført ham til en slags alternativvekkelse. Han har tatt til seg en rekke favoritteorier fra det som ofte kalles "New Age", det åndelige alternativmiljøet som er opptatt av alt fra krystaller til aurafotografering.

Når noen så sprer videre myter og misforståelser som får følsomme og fornuftige mennesker til å ta avstand fra tradisjonell tro, er det viktig å vise at mytene ikke holder vann. Om ikke annet, så i hvert fall for å kunne snakke om mer reelle motforestillinger. Selv om det nok er vanskelig å argumentere noen til å tro, er det kanskje en start å argumentere noen til å tenke.

For dessverre er det sjelden at man tar seg tid til å sjekke kilder og resonnement bak ryktene. Kommer ryktene i en sprelsk spenningsroman, er det vanskelig å stoppe for å se i leksikon. Fremstilles de ofte nok, blir de en del av det vi litt enkelt kan kalle for bakteppet, altså noe som danner bakgrunnen, som på et teater. Selv om vi sjelden ser direkte på bakteppet, gjør det en forskjell på vår opplevelse av hendelsene om det er lyst og vakkert eller mørkt og dystert.

Og dette forsterkes av anmeldere. Da Dagbladet kalte «Da Vinci-koden» for «research i mesterklasse», traff det flere enn de som sympatiserer med avisens syn på religion. Og da Fædrelandsvennen kalte den «intellektuelt troverdig», traff det flere enn dem som oppfatter den avisen som intellektuell eller troverdig.

Selvsagt handler noe av dette også om «tro». En av grunnene til at jeg har skrevet denne boka, er min egen oppfatning av Jesus. Men det er kanskje enda mer snakk om interesse for falsk vitenskap. Jeg leste Erich von Däniken som tiåring og forsto at pyramidene var bygget etter besøk av UFO'er. Først fire år senere innså jeg at jeg var blitt lurt. Også om Jesus og kirkehistorie har vi allment tilgjengelig fagstoff. I stedet lar mange seg lure av besnærende bestselgere.

Det er ingen tvil om at det finnes uenighet blant forskere. Selv når det er klare faglige hovedspor, er det også et spekter av oppfatninger. Men det er viktig å få frem at de ryktene om Jesus som Brown sprer, ikke er i nærheten av dette spekteret.

Det er selvsagt umulig å svare på alle slags myter, misvisninger og misforståelser man finner hos disse ryktesprederne, selv i lengre bøker enn den du leser nå. De som vil se mer på dette – eller stusser over mine konkrete kommentarer – henvises til kildene og boklista bakerst, og andre seriøse studier.

1. Rykter og konspirasjoner

Vanligvis godtar du ikke enhver påstand i flyveblader stukket til deg av folk som går rundt og snakker med seg selv. Men handler det om innbundne bøker som anmelderne roser opp i skyene, fortøner det seg fort annerledes. Og i det siste har det altså braket løs med en av konspirasjonsteoriernes yndlingsskurker, «Vatikanet». Brown og andre trekker røttene tilbake til Jesus og Maria Magdalena, for ikke å si den hellige gral. Kan Jesus ha giftet seg med Maria Magdalena, slik det hevdes er «et dokumentert historisk faktum» i kapittel 58 i «Da Vinci-koden», ja, til og med fått barn med henne? Kan Jesus ha overlevd korsfestelsen? Kan hans etterkommere ha grunnlagt en hemmelig bevegelse som kan bevise dette? Bygger all kristen tro på en stor løgn? Er Bibelen laget på 300-tallet for å sikre den daværende kirkens makt? Er alle andre skrifter ødelagt eller undertrykket, fordi de sa noe annet enn kirken ønsket?

Det er fristende å tro på konspirasjoner. Det gjør at du forstår hvordan verden henger sammen. Og enda bedre: Du får oppleve å tilhøre den gode siden som bekjemper de onde. I tillegg gjør det godt å vite at du har vært skarp nok til å gjennomskue sammensvergelsen, og hvem som egentlig bestemmer bak kulissene. Det eneste som ergrer deg, er at du ikke har makt nok til å prøve å stanse dem med sverd eller soldater. Så da får du nøye deg med flyveblader.

I konspirasjonsteoriene ser man en gjeng av overmennesker. De er effektive, grundige, solidariske og

nærmest feilfrie. Dan Brown synes å oppfatte den katolske kirken slik. Da er det ikke så farlig at virkeligheten handler om feilbarlige mennesker, uten full oversikt og med forskjellige mål. For ikke å si uten særlig kontroll over følgene av sine handlinger, ikke klarer å tie stille og til og med gjør alvorlige bommerter².

Felles for konspirasjonsteorier er at de mangler dokumentasjon. Nettopp dette fraværet brukes som bevis på hvor effektive konspiratørene har vært. Men med så mange uforenlige konspirasjonsteorier, er det ikke lett å vite hvilken av dem man skal tro på.

Det samme gjelder når konspirasjonsteorier og kreativitet handler om Jesus. Her ser vi også en sammenheng med hvilket tankeunivers forfatteren lever i. Tror jeg at alt har naturlige forklaringer, lager jeg en naturlig Jesus, fordi jeg er sikker på at mirakler er umulige. Tror jeg at alt handler om mystisk erkjennelse, lager jeg en mystisk Jesus. På 70-tallet skrev marxister om en marxistisk Jesus. Selv om livssyn og interesser kan påvirke all forskning – bevisst eller ubevisst – er det spesielt tydelig når vi ser på den historiske Jesus. Noe av dette kan jo være interessant, så lenge man holder seg til etterprøvbare historiske eller tekstkritiske metoder, og er åpen om sitt virkelighetssyn. Men når man, som Brown, må fortegne kildene, eller dikte opp egne for å få kabalen til å gå opp, er det mer kuriøst enn interessant.

Bak mye av dette ligger ikke bare en knallhard kritikk av kirken og det tradisjonelle Kristus-bildet, selv om en annerledes Jesus treffer godt hos alle som misliker kirken. Mye handler om ønsket om å tro på noe annet enn det man oppfatter som kirkens budskap.

Vi ser dette for eksempel hos den radikale amerikan-

ske teologen Burton Mack³. Han innrømmer at han er ute etter å frigjøre de kristne – og amerikansk kultur – fra det han ser som «fantasifulle nyskapninger». Han drives av politiske premisser til å vise at de første kristne ikke kjente til noen overnaturlig Jesus som sto opp fra de døde. Dermed vil han ta bort grunnlaget for «de kristne trosretningene som har underbygd kolonivelde og imperialism, erobringen av det amerikanske vesten, indianerkrigene og slavehandelen». Vi må forstå at vi bygger på en myte, og at denne stadig kan utformes uten fiks ferdige læresetninger og dogmer. De kristne må rett og slett «slutte seg til resten av menneskeheten».

Alt dette er interessant lesning. Og selv om han typisk nok ikke går inn på alternative forklaringer til vestens overgrep enn impulsene fra Bibelen, har Mack heldigvis nok selverkjennelse til å stå frem med sitt eget politiske prosjekt. Dermed er vi i den paradoksale situasjonen at en fagmann legitimerer sine premisser og konklusjoner ut fra politikk. Dette understreker behovet for å holde tunga rett i munnen når man vurderer påstander om den historiske Jesus.

For realiteten er at de som kategorisk avviser et tradisjonelt Jesus-bilde, ikke gjør det fordi de sitter inne med bedre kilder eller bedre forskning. Det handler i stedet i stor grad om hva man selv foretrekker, allerede før man leser kildene. Dermed ser vi en tendens til å tolke og tilpasse det man oppfatter som ulike lag i Det nye testamente, skrevet til ulike tider, for ulike målgrupper. Resultatet er en interessant evne til å ende med en Jesus man liker. Ikke minst fordi Jesus da – slik Albert Schweitzer observerte for hundre år siden⁴ – ligner mye mer på dem selv, enn på en jøde fra første århundre. Schweitzer viste dermed at 1800-tallets forskning på «Jesu liv» feilet, fordi

den stadig prøvde å tilpasse Jesus til ulike personlige og politiske prosjekter.

Mange stusset nok da de leste «Da Vinci-koden», men manglet kompetanse til å vite hva som er riktig og galt. Påstandene kan oppleves spiselige og lett fordøyelige. Akkurat som mange kristne kan oppleve med de konspirasjoner og vandrehistorier som rører seg i en del kristne miljøer. Det er derfor stadig noen som hevder at Noas ark er funnet, men at dette holdes skjult. Eller at strekkodene er dyrets merke, og at en datamaskin i Brussel, kalt «Dyret», samler informasjon om oss. Eller at satanistgrupper jevnlig ofrer spedbarn.

Moralen er som så ofte enkel: La oss rett og slett sjekke påstander – enten de støtter eller motarbeider det jeg selv tror på. Kanskje bør jeg være særlig på vakt hvis de støtter meg. Og i alle tilfeller er dette et detektivarbeid som kan være mer spennende enn å tro på ryktene.

Dermed inviterer vi til en reise inn i ryktene og realitetene, fra to vinkler.

1. Rykter *om* «Da Vinci-koden» og liknende bøker – det man kan kalle «ryktene om ryktene».

2. Rykter *i* «Da Vinci-koden» og liknende bøker – altså selve ryktene.

Men vi tar først en liten tenkepause. Vi skal se på noe som gjelder oss alle, enten vi skriver romaner eller ikke. For måten vi oppfatter ryktene på, handler mye om hvilke fortellinger vi allerede har i hodet når vi møter dem.

1.1. Våre fortellinger

Vi bærer alle på personlige fortellinger. Disse lager en klangbunn for hvordan vi oppfatter rykter og resonnementer. Ingen av oss er dermed «nøytrale».

Vi kan antyde dette med et eksempel. Tenk deg at noen skriver en roman om Rosenborg ballklubb. Der avsløres en stor konspirasjon. RBK har med støtte fra Rema 1000 og dermed trøndermilliardæren Reitan, samt frimurerne, klart å få dommere, andre lag og Fotballforbundet på sin side. Kamper og kampoppsett har hele veien kunnet vippe i RBKs favør. Boken innledes med en faktaside som viser at frimurerne finnes og står spesielt sterkt i Trondheim. Det gis eksempler på favoriserende kampoppsett og dommeravgjørelser.

Ulike lesere vil oppfatte boken forskjellig. Mye handler om fortellinger og følelser. Vålerenga-klanen og Lillestrøms «Kanarifugler» vil applaudere. Endelig kommer sannheten frem! Per Inge Torkildsen ville sagt at dette beviser hvor viktig det er å gi ungdommen brennevin før idretten tar dem. Rosenborgs fanklubb ville skrevet en motbok.

Våre fortellinger er viktige. Hva vi har med oss i bakhodet, vårt kulturelle bakteppe, påvirker reaksjoner på ryktene. Kanskje det området der dette kommer mest tydelig frem, er det man litt bredt kan kalle for «religion».

Den fortellingen mange har om religion, er rimelig nøytral, selv om den også kan ha noen negative trekk. Det er vanlig å tenke at tro ikke handler om noe som er «sant om universet», men om noe som er «godt» for den som tror. Selv om det hele kanskje kan synes litt kjedelig eller overdrevent for en som står utenfor. Andre vil nok

heller mene at religion rett og slett er noe ødeleggende. Og i hvert fall en plage for normale folk.

Felles for de fleste fortellinger er at religion ikke handler om fornuft, men om følelser. Og når noen likevel bruker hodet på å forsvare sin tro, er dette selvsagt noe annet enn at de har brukt hodet til å komme frem til sin tro⁵.

Slike fortellinger – som sjelden er laget bevisst – ligger i bakhodet når vi møter ulike inntrykk. Fortellingene fungerer på mange måter som en religion med læresetninger og dogmer. Jeg har en indre sensor som bestemmer hva som er rett eller galt. Og enda sterkere: hva som er sannsynlig og hva som er usannsynlig. En bok som «Da Vinci-koden» kan dermed fungere bekreftende på en kritisk holdning til kirken. Så bekreftende at man ikke engang vurderer å sjekke påstandene. Ikke fordi man nødvendigvis tar alt for sant, men fordi det hele støtter fortellingen man har med seg, ofte så mye at man lar dette bli en del av den.

Vi ser dette kanskje enda mer hvis vi bringer motsatte fortellinger. For da kommer reaksjonene. Skulle noen fortelle at analytisk fagfilosofi i dag har et stort innslag av evangeliske, bibeltroende kristne, og at de gir ut flere fagfilosofiske blader i store opplag, vil nok mange stusse. For kristen tro har da ikke noe med tanken å gjøre? Reaksjonene uteblir sjelden hvis man skulle begynne å hevde at vitenskapshistorikere i dag mener at kristen tro mer har styrket enn bekjempet naturvitenskap. For dette stemmer ikke med manges fortellinger, eller med Dan Browns andre store bestselger, «Engler og demoner». Selv i kristne kretser synes det opplest og vedtatt at det alltid har vært og alltid vil være en strid mellom tro og vitenskap⁶. Bare tenk på saken mot Galilei! Og evolusjonslæren.

⊕

Dette gjør det også vanskelig å si at i dag er flere av de faglig sett mest spennende forskerne på den historiske Jesus, «konservative» kristne. Få kjenner til, og enda færre tar seg bryet med å lese, en så klar evangelisk bibelforsker som Craig L. Blomberg eller en så systematisk analytiker som N.T. Wright. Eller selv undersøke saken. For igjen strider det mot fortellingen vår. Disse *kan* da ikke være seriøse.

Og da er vi nok over på det området denne boka handler om. For ingen av oss kommer til Jesus uten våre egne fortellinger. Bærer jeg på en ateistisk fortelling, altså at alt som skjer i universet utelukkende har naturlige forklaringer, er det ikke mulig å godta at Jesus gjorde et eneste mirakel, uansett hvor lite det måtte ha vært. I tillegg består fortellingen ofte av en lang rekke innslag om «kirkens grufulle overgrep» gjennom hele historien. Og man ser ikke så lett at regimer og ideologier med ateistiske anslag har vært langt verre, enten vi snakker om Stalin eller Mao. Det hersker i stedet ingen tvil om at kristen tro alltid har vært – og alltid vil være – ødeleggende for «fri tanke» og naturvitenskap.

En annen fortelling er den vi litt enkelt kan omtale med det brede begrepet «New Age», det «alternative» og «nyreligiøse». Her avviser man ikke nødvendigvis mirakler, men anser Jesus som kun én av mange i rekken av åndelige mestere. Samtidig som også en slik fortelling ofte har en lang rekke innslag om «kirkens overgrep», ikke minst av alle de som var alternativer til de første kristne med «en sunnere og ekte tro». Uten at man ser alle totalitære og irrasjonelle tendenser som rører seg i dette «alternative», der mye handler om en åndelig elite.

Når jeg så møter noe som strider mot min fortelling, er det flere typiske taktikker. For det er ikke alltid enkelt å

endre oppfatning, spesielt i forhold til hva jeg tror at venner og nettverk vil synes. Dermed lander jeg fort på ett av tre valg, der de to første er mer vanlige enn det siste:

- Jeg kan redusere betydningen av det som strider mot min egen fortelling («kanskje er det slik, men det betyr da tross alt ikke noe fra eller til»).
- Jeg kan øke antall argumenter i favør av min fortelling («kanskje er det slik, men hvis vi ser etter, finner vi enda flere opplagte ting som støtter mitt syn»).
- Jeg kan justere fortellingen slik at den ikke lenger strider mot det nye jeg har hørt («det er nok slik, ja, og derfor har jeg tatt hensyn til det»).

Når noen som har falt for Dan Browns og tilsvarende bøker, leser seriøs kritikk av dem, koster det nok litt å innrømme at han faktisk sprer feil og fordommer. Spesielt hvis innrømmelsen også kan bety at min fortelling om kirken, eller kristne, bør endres.

1.2. Kreativt kaos

Det er ikke noe galt med kreativitet og oppfinnsomhet. Men samtidig må vi være klar over at dette noen ganger bikker litt over. Har man en idédugnad på jobben, hender det noen ganger at det tar av. Inntil man får tenkt seg om, kan man snakke som om mitt lille selskap skal utkonkurrere Microsoft i løpet av året, eller plassere en mann på Mars. Stort sett går det fort over.

Men ikke alltid. Noen ganger begynner realitetssansen å svikte. Det hele blir en blanding av store vyer, udokumenterte påstander og høy energi. Resultatet er jappetid og dotcom-bølger.

Vi ser det samme på feltet som ofte kalles falsk vitenskap eller «kulturarkeologi». Mønsteret er klart: Noen som ikke behersker et fagfelt – verken i form av grunnkunnskap eller forskningsmetoder – får en litt fiks idé. Denne betegnes som en «hypotese» som man deretter bruker all sin kreative kraft for å fremme. Eksemplene står tett i alternativhyllene i bokhandlene. Dette selger i millionopplag, enten vi snakker om Erich von Däniken (som påstår at pyramidene stammer fra utenomjordiske) eller Graham Hancock (som påstår at pyramidene stammer fra Atlantis)⁷. Til og med Aril Edvardsen er på dette villsporet med sine bøker om «Solgudens autostrada». Uten å kunne egyptisk eller arkeologi eller religionshistorie, eller hva som er det aktuelle faget, lanserer man sine egne sensasjonelle teorier. Man begrunner det hele med at man ser på tvers av fagene. Man løfter blikket over «detaljene». Man overvinner «snevre faggrensere» og «konspiratoriske forskere» som later som de ikke har sett lyset.

Og når leserne heller ikke behersker fagfeltene, er det lett å la seg rive med av morsomme tanker og teorier, som passer som hånd i hanske til en teknologisk eller postmoderne verden. Det hele styrkes av at forfatterne mistenkeliggjør de snevre, dogmatiske arkeologene og lanserer noen friske konspirasjonsteorier om dem.

Et eksempel på ryktene om Jesus ser vi hos den australske teologen Barbara Thiering i «Jesus the Man: New Interpretation from the Dead Sea Scrolls». Her utvises stor kreativitet. Hun bruker sin egen tolkningsnøkkel. Mens troens nybegynnere må nøye seg med å lese setninger slik de står, eller som moralske eksempler, kan viderekommende som Thiering se dype og hemmelighetsfulle meninger. Men det blir mer og mer tydelig at dette handler om hennes eget hode. Hun har en forestilling om

at alle tekster er som kryssord og kryptogrammer. At de som skrev tekstene ikke brukte dem slik, bekymrer ikke. For takket være Thiering kan vi nå endelig forstå hva som var ment.

Når det står i Apostlenes gjerninger at «Guds ord hadde fremgang» – altså at mange kom til tro – betyr dette ifølge Thiering *egentlig* at Jesus fikk barn – fysisk. For han giftet seg med Maria Magdalena i september år 30, overlevde korsfestelsen og døde i Roma i en såpass respektabel alder som 70 år. Med denne type kreativ kodebruk kan man si hva som helst om Jesus og de første kristne. Anything goes, helt vilkårlig, avhengig av hva som allerede ligger i hodet på den som tolker.

En annen vri er å hevde at Jesus aldri har eksistert. De mest leste av disse er Timothy Freke og Peter Gandy med sin «The Jesus Mysteries»⁸. Det dreier seg om to forfattere uten forskerbakgrunn på feltet, og uten publikasjoner i historiske fagblader. Og igjen er metoden enkel. Man overser, omtolker eller nedtoner romerske og jødiske kilder, hopper fort over Paulus (eller tillegger ham sterke mystiske impulser) og ser Jesus i evangeliene som oppdiktet basert på gamle myter og mysteriereligioner. Man later som om kildene man bruker, støtter dem, selv når man på samme side som de henviser til, kan finne klare uttalelser imot. Man sprer ryktene som at de kristne systematisk ødela antikkens bøker, aller mest da de «satte fyr på det store biblioteket i Alexandria» i år 391. Selv forsiden av boka er en forfalskning. Vi får se en amulett av en korsfestet egyptisk gud – Osiris – for å indikere at Jesus bare er en kopi. Men i tillegg til at det ikke finnes en eneste kilde til korsfestede hedenske guder før flere hundre år etter Jesus, ble det allerede i 1952 påvist at figuren er fra 1900-tallet⁹. Å hevde at Jesus ikke har

levd, er nok likevel mest begrunnet i ønsker om å irritere kristne og legge opp til uendelige «skeptiske» diskusjoner. Historikerne overbeviser det imidlertid ikke.

Selv med hard kamp om tittelen «mest kreative Kristus-tolker», er det vanskelig å komme unna Ralph Ellis. Som Thiering bruker han en spesiallaget kodenøkkel. Her dreier det seg om å koble egyptiske ord til Bibelen. Dermed er det bare å spenne fast sikkerhetsbeltene. Ellis lander på at Sinaifjellet egentlig er den store pyramiden i Egypt. Han finner Noas ark på et museum i Kairo. Det var til og med to av dem¹⁰. Hele rekken fra Noa til Jesus var selvsagt egentlig faraoer i Egypt. Ved enkle grep har disse faraoene skjult seg for historikerne, men nå kan Ellis avsløre deres egentlige slektslinje og historie. Vi får vite at Johannes Døperen var yppersteprest i Jerusalem, men ble druknet i en døpefont av Herodes. Det var en *annen* sitt hode som ble båret frem av Herodes sin datter. Og vi får se at Jesus rett og slett var guvernør i byen Tiberias og etter hvert ble en populær opprørsleder med 600 mann under seg. Etter å ha bekjempet Saulus og romere, rir Jesus sørover for å redde Jerusalem, som er beleiret både av romere og jødiske opprørere under ledelse av Simon Seloten. Og det ender med at Jesus dør i Jerusalem i år 68, mens han forsvarer sin hellige by.

Disse «avsløringene» viser hvor *mye* man kan oppnå ved å satse på sin iboende fantasi. Mens vi venter på at noen skal finne pyramiden til Jesus, kan vi følge opp ved å lage en Einar Gerhardsen som *egentlig* var president i USA, eller en Thor Heyerdahl som *egentlig* var første menneske på månen. Det er bare å lese Aftenposten med riktig kodenøkkel.

Det som er felles for denne type fikse ideer, er at de handler om det som foregår inne i hodet til forfatterne.

I stedet for å se etter noe kreativt ved Jesus i Bibelen bruker man sin kreativitet til å komponere seg en egen Jesus. Vi lærer mye om holdninger, men lite om noe historisk.

Den store bestselgeren av disse ryktesprederne er «**Da Vinci-koden**». En professor får nyss om underlige spor knyttet til et mord i Louvre. Flere finnes i verkene til Leonardo Da Vinci. Med støtte av en kvinnelig kodeekspert tolker han en serie gåtefulle beskjeder under intens jakt av politi og en religiøs fanatiker. Det blir fort klart at dette handler om en stor konspirasjon. Røttene trekkes tilbake til Jesus og Maria Magdalena som kobles til den hellige gral. Kan Jesus ha fått barn? Kan han ha overlevd korsfestelsen? Kan hans etterkommere ha grunnlagt en hemmelig bevegelse som sitter på fakta om alt dette? Bygger all kristen tro på en stor løgn? Har kirken ødelagt for det hellige feminine med sin «baktalelse» av Magdalena som prostituert, og sin avskaffing av kvinnelige guder?

Bak denne boken finner vi ikke minst konspirasjonsklassikeren «**Hellig blod, hellig gral**¹¹» av Michael Baigent, Richard Leigh og Henry Lincoln, fra 1982 (i Norge sent i 2004). Dette er boka Browns «mesterverk av research» i stor grad bygger på. Og når den i over 20 år har smykket seg med å være «den mest rystende avsløringen de siste 2000 årene», er det pussig at norske bokanmeldere ikke var kjent med den da de leste Dan Brown i 2004.

En landsens prest – Saunier Berenger – blir styrtrik på å oppdage noen hemmeligheter. Det viser seg at dette handler om at Maria Magdalena var Jesu hustru, at de to fikk barn, og at arvingene grunnla merovingerdynastiet i Frankrike. En misforståelse av de franske ordene for hel-

lig gral og hellig blod gjorde at vi inntil nylig ikke har forstått at gralen egentlig handlet om kongelig blod. Maria førte Jesu blod videre og var dermed egentlig den hellige gral. Deres ekteskap var starten på et stort dynasti som fortsatt har etterkommere. Kunnskapen om dette voktes av et tusenårig brorskap kalt Prieuré de Sion – Sionsbrødrene.

En annen bok som sprer denne type rykter og noen faglig sett radikale teorier, er «**Jesus døde ikke på korset – Urevangeliet Q**». Svein Woje og Kari Klepp vil kort sagt vise at Det nye testamentet ikke stemmer. Jesus var inspirert av buddhisme og essenere, og hans bror Jakob var den egentlige viderefører av hans lære. Tomasevangeliet og «Urevangeliet Q» gir det beste bildet av Jesus, ifølge Woje og Klepp. Og ordbruken er sterk. De nøyer seg ikke med å si at de er uenige i at «Jesus døde på korset for å frelse alle dem som tror på ham for å gi dem evig liv, og at det var noe enestående ved Jesus». Nei, allerede på første side sies rett ut at dette er «i beste fall feil og i verste fall en grov forfalskning av historiske, kulturelle og religiøse fakta»¹².

Blant «fakta» som Woje og Klepp trekker frem, er den jødiske opprøreren Menahem, som «har forbløffende likhetstrekk med Jesus» og opptrer rundt år 66, «altså før noen av evangeliene var skrevet»¹³. De ser ham som «historisk modell for biografien om Jesus», uten å skjelve til Paulus sine brev fra 50-tallet, eller at evangeliene i Det nye testamentet er basert på muntlige (muligens også enkelte skriftlige) kilder fra før år 66. Eller at «forbløffende» likheter mellom Jesus og Menahem først fremstår hvis man tyr til ytre trekk som fødested, og at begge ble sveket og drept i Jerusalem.

For Woje og Klepp er det uansett klart at kirken har

forvrent Jesus, og forfulgt alle som har tenkt annerledes. «På 300-tallet skulle alle skrifter man var uenig i, «brennes eller tilintetgjøres»¹⁴. Boka beskriver på hundre sider alt fra Romerriket og religionene på Jesu tid, via Paulus og linkledet i Torino til keiser Konstantin og Arne Garborg. Det leder frem til en 18 siders gjengivelse av «urevangeliet Q», oversatt etter teologen Harnacks versjon fra 1907. Boka konkluderer med tre sider der det fremgår at «Jesus døde ikke på korset». Dette er en bok som har fått oppmerksomhet både i alternative og kristenkritiske kretser. Den er så kort og lettlest at mange bruker den i diskusjoner.

Men som vi har antydnet, kommer denne type bøker fort til kort. Ved siden av faktafeil misbruker man begreper og tar alt til inntekt for eget ståsted. Forfatterne gjør for eksempel et nummer av at Buddha la vekt på en indre opplysningsvei som gjorde at man kunne «arbeide seg frem mot å bli fri fra lidelse og gjenfødelse»¹⁵. Så begynner man å snakke om en «påfallende» likhet mellom buddhismen og kristendommen i «tanken om gjenfødel-sen»¹⁶. Når man ser at forfatterne faktisk selv kjenner til hva buddhismen mener med ordet gjenfødelse¹⁷, er dette forstemmende. For her snakker vi om to motsatte ting. Buddhister ønsker å *unnslippe* den uendelige rekken med gjenfødelse (reinkarnasjoner) som alle mennesker er fanget i. Ved bl.a. meditasjon kan man gi slipp på seg selv, sin egoisme og sin livstørst, og befries fra illusjonen om å være et virkelig «jeg». Mens det for kristne handler om å *bli* gjenfødt – én gang – uten egen fortjeneste, til evig liv med Gud, der jeg fortsetter å være et jeg. Vi får håpe at Woje og Klepp sjekker fakta bedre i sitt neste liv.

Det er ellers påfallende hvordan Woje og Klepp kan hevde at ting er «slått fast», uten å argumentere for det.

Det amerikanske radikale «Jesus-seminaret» har dermed slått «fast at Tomasevangeliet er eldre enn evangeliene i Det nye testamentet»¹⁸. I en slik bok er det pussig å hen-vise til autoriteter uten å tenke selv.

Noen av kapitlene vil handle om Brown, andre enda mer om andre bøker – og det finnes enda flere¹⁹. Uansett er det forestillingene og ikke forfatterne som er i fokus.

1.3. Bakteppet og fordomsfellen

Det er ingen tvil om at mange i media hopper på bølgen hvis det handler om å hetse eller harselere med kristne. Særlig hvis man kan bruke ord som mørkemann og mid-delalder. Selvsagt er det lov å være både kritisk og mor-som når kristne er tåpelige eller begår overtramp. Men utfordringen er at man så fort faller i fordomsfella. La oss vise dette ved et sitat:

«Det som kan true det norske folks frihet og demokrati, det er den fare som Det norske kommunistparti til enhver tid representerer. Den viktigste oppgaven i kampen for Norges selvstendighet, for demokratiet og rettssikkerheten, er å redusere kommunistpartiets innflytelse mest mulig. Dette krever en klar strategi, og vi har derfor laget en liste over hvem vi skal fengsle og henrette først. Uten dette kan ikke friheten sikres» (sitat fra en pamflett utgitt av Det norske Arbeiderpartiet høsten 1948. Teksten er signert Einar Gerhardsen).

At norske Stalin-tilhengere som AKP (m-l) ikke er alene om å nære slanger ved sitt bryst, er en kjensgjerning som kan leses ut av disse ordene. De bekrefter den lange tra-disjonen av meningsterror og maktbegjær som Arbeider-partiet egentlig står for, både i og utenfor fagbevegelsen.

Det er bare en liten hake ved sitatet. Det er en litterær konstruksjon, en ren bløff. Var det blitt presentert som ekte, ville man risikert rettssak enda mer enn professor i statsvitenskap Bernt Hagtvedt gjorde med sine fakta-baserte utspill om AKP i 2003²⁰. Og det ville avslørt en fundamental mangel på kompetanse å bruke dette som bevis på hva Arbeiderpartiet stod for. Man må være helt umusikalsk i forhold til norsk politikk for å tro på sitatet, eller på «tradisjonen» nevnt over. Alle som aksepterte dette, ville bli til latter i media.

Men det motsatte synes å være tilfelle når media nærmer seg kristne bevegelser. Tragedien i Knutby med drap knyttet til en autoritær og muligens psykopatisk pastor i en sekt, forsterker fordommer. Man tror at karikaturer er realiteter, og at ekstremtilfeller er typiske. Dermed kan regissøren av teaterstykket «Bernarda Albas Hus» – Svein Sturla Hungnes – hevde at *«Religion er det verste mennesket noen gang har funnet opp. Det er den som gjør at verden rives og slites»*²¹. Hvis dette er holdningen, er det ikke lett å føre en rolig samtale om ryktene, enten de handler om Jesus eller kristne. Mange har gode antenner for hva som er rimelig å si om raser og rentepolitikk, men fanges av fordomsfella når man kjenner lukten av mørkemenn.

Det er dermed ikke overraskende at ingen har avslørt et annet oppdiktet "sitat". Vi må bare konkludere med at norske avisanmeldere tror at bedehus støtter mord på meningsmotstandere. Gert Nygårdshaug skriver kreativ krim med innslag av myter og gåter. I hans «Liljer fra Jerusalem» (Cappelen 2001) finner politiet spor av alkymi og en arkeologisk sammensvergelse knyttet til grotter ved Dødehavet, for ikke å si fire liter blod. Rett etter drepes et ektepar i en bilbombe. Det hele kobles til terror og

fanatiske fundamentalister. Og kapitlene innledes med sitater. På side 132 ser vi at «Også Djevelen står midt på Kirkegulvet, forklædt som den Nye Frelser, og han predikerer en falsk teologi, fjernt fra de åpenbarte Sandheter. Når den dagen kommer, da Dokumænter fremlegges som stiller tvil ved vores Hellige Dogmer, da vet vi at Djevelen har vært på færde. Disse dokumenter skal brendes i det sanne helvete. Og vi må gjøre oss beredt til å drepe, jeg siger drepe, de vantro, de som spotter, de som ønsker Kirken og den sanne Kristenhedens undergang...». Dette refereres som et «Sitat fra en pamflett utgitt av Det Norske Lutherske Indremisjonsselskap høsten 1949, da funnet av Dødehavsrullene ble allment kjent. Teksten er signert Ole Hallesby.»

Og selvsagt er det en litterær konstruksjon. Men siden dette ikke er oppgitt, lar leserne seg lure. Grunnen er at man ikke kjenner mer til Hallesby og Indremisjonen enn å gå i fella. Ikke bare er mentaliteten feil i sitatet, også ordbruk passer dårlig for en lavkirkelig gruppering. Skulle noen fortsatt tvile, kan man sjekke stavemåter og når man sluttet å bruke store bokstaver på norsk. Det sier dermed atskillig om kunnskapsnivå og ideologisk musikalitet at ingen avis, enten vi snakker om omtaler i Aftenposten, Dagingen eller Dagsavisen, har avslørt sitatet. Det er vanskelig å fri seg fra mistanken om at man tror det stemmer, selv om man ellers oppfatter intrigen som «konstruert» og dette finnes i en lettvent kriminalroman.

Ikke minst ser vi dette i Dagbladets anmeldelse. «At muslimene ikke er alene om å nære slike slanger ved sitt bryst, er en kjensgjerning som kan leses ut av denne boka»²². Ettersom det eneste man kan lese som «kjensgjerning» i boka er sitatene, er dette en sterk kommentar.

Et oppdiktet sitat blir til bevis på at norske misjonsbevegelser går inn for mord av meningsmotstandere. Og ingen i media reagerer. Det fungerer bekreftende på bekymringer og fordommer, og passerer under radaren. Slik at en oppegående anmelder som Rottem ikke sjekker med avisens egen Hallesbyekspert Dag Kullerud.

Vi finner klare uttrykk for Nygårdshaugs syn på kristne flere steder. Et konstruert sitat fra «kristent politilag» blir ufrivillig pussig når medlemmene bes om å ta med seg «stempelbok og livstreet». Forfatteren bør nok oppdatere seg på kristne møter også utover søndagsskolen.

I det hele tatt er det interessant at Nygårdshaug må *lage* sitater. Etter det man har hørt i media om norske ”fundamentalister”, er det tankevekkende at han ikke fant noe annet. Årsaken er nok at det er vanskelig å oppdage oppfordringer til drap av meningsmotstandere, verken i Indremisjonen eller andre toneangivende kristne grupperinger i Norge. Likevel synes altså ingen anmeldere å reflektere over at en så sensasjonell pamflett ikke er antydnet hos skarpskodde Hallesbykritikere som Øverland og Hoel. Eller i all debatt om religion og vold de seneste tiårene.

Når media ikke klarer å avsløre oppspinn om tradisjonelle norske bevegelser, er det et dårlig tegn på evnen til å gjøre det for andre tradisjoner. Det er en fallitterklæring om egen kompetanse hvis man tror at norske bedehus er troendes til å begå terror på linje med ytterliggående muslimske grupper. Eller at hendelsene i sekten i Knutby er en naturlig følge av pinseteologi.

Dette handler ikke bare om å være uenig i Hallesbys sedelære fra 20-tallet, hans «mørkemannsholdninger» og ikke alltid like liberale kultursyn. Eller noe så legitimt og viktig som å se farene ved lukkede sekter og et firkan-

tet syn på kjønnsroller. I stedet dreier det seg om hva vi forstår av – og vi er villige til å tro om – personer og kulturstrømmer. Det er talende at ingen anmelder oppdaget en slik stemplende konstruksjon som Nygårdshaugs.

Politiske feilsitater avsløres fort, enten de gjelder AKP eller Arbeiderpartiet. Derfor er det skremmende at journalister finner det naturlig for Hallesby og Indremisjonen å oppfordre til drap. Norske media bør gi bedre hjelp i en tid der så mange går i fordomsfella, selv om det gjelder personer og grupper man måtte ha en inngrodd motvilje mot.

Mottagelsen av «Da Vinci-koden» er vanskelig å forstå hvis den ikke skyldes et bakteppe av fordommer, koblet med mangelfull kunnskap. Nå er ikke media alene om å falle for den type myter som Brown forutsetter og viderefører. Antagelig ville markedsundersøkelser vise at nesten alle i Norge tror at man i middelalderen ikke forstod at jorda var rund. Det var dermed ikke annet å vente enn at Kjartan Fløgstad kunne fortelle i «Levende Historie» i 2003 at Magellans jordomseiling rundt år 1520 avsannet læren om at jorda var flat. Fløgstad er en av mange som ikke synes klar over at dette ikke var noe tema, verken for Magellan eller Columbus. Myten går i stedet tilbake til Washington Irving, som på 1820-tallet ville sprite opp sin Columbusbiografi.

Hvor dypt slike myter sitter, ser vi når professor Audun Holme ved Universitetet i Bergen slår fast i P2-akademiet i mars 2004 at kirken med én stemmes overvekt på kirkemøtet i Nikea vedtok at kvinnen hadde sjel. Også dette er en vandrehistorie uten grunnlag i historiske kilder. Det er dermed flott at Holme ikke lenger står for dette.

Den offentlige samtale handler i stor grad om *baktep-*

per. Når anmeldere roser en bok som «Da Vinci-koden» for research, informasjon og troverdighet, er det et tegn på at bakteppet vi har på dette området, bygger mer på fiksjon og fordommer enn på fakta. Siden man vet hvordan kirken *egentlig* er, glipper det i svingene når man skal gjøre ferdig en bokanmeldelse. Det er dermed vanskelig å tro at man gjør en bedre jobb i neste møte med mytene. Hvis da ikke tabellen under skulle bidra.

Bakteppet i glimt	Realiteter ²³
Jesu guddommelighet ble vedtatt med knapt flertall på kirkemøtet i Nikea i 325.	Ingen på kirkemøtet var i tvil om at Jesus var guddommelig. Diskusjonen gikk kort sagt på om han var <i>skapt</i> av Gud (altså ikke opprinnelig Gud), eller <i>født</i> av Gud (altså av samme natur som Gud Fader). Av ca. 250 deltakerne var det kun 2 som ikke skrev under på sluttdokumentet.
Kvinnen fikk sjel på kirkemøtet i Nikea.	Det har aldri vært noen tvil i kirkehistorien at kvinnen har sjel, og saken har dermed aldri vært diskutert på noe kirkemøte.
De kristne satte fyr på biblioteket i Aleksandria i sin avsky mot antikkens kunnskap.	Det sagnomsuste biblioteket fra ca. 300 f.Kr. ble ødelagt flere ganger mellom 47 f.Kr. og 200-tallet e.Kr, men hadde mistet sin størrelse og unike betydning allerede før år 100 e.Kr. Da kristne munkere brente byens Serapistempel i 391, gikk et datterbibliotek i bygningen ved siden av med i flammene. De kristne var ikke mer imot antikkens kunnskap enn at den var pensum på skoler og universiteter ²⁴ .

Bakteppet i glimt	Realiteter
Middelalderen var mørk og barbarisk på grunn av kirkens undertrykkende styre.	Myten om den mørke middelalder har vært avvist lenge i lærebøker og leksika. Middelalderen var ikke mer barbarisk enn andre perioder, og kirken var bare en av flere maktfaktorer med vekslende innflytelse. Den kristne idéimpulsen fungerte heller positivt enn negativt på Europas utvikling.
Kristendommen ble innført i Norge ved blodig tvang etter år 1000.	Kristen tro kom gradvis ved handel, ekteskapsforbindelser, vikingtokter, slaver og misjonærer. Vi har kristne gravfunn fra 800-tallet og bautaeer over kristne stormenn fra 900-tallet ²⁵ . Slaget på Stiklestad handlet mer om makt enn tro, og det var kristne på begge sider ²⁶ .
Kristne og kirken har gjort mye galt.	Utvisomt. Samtidig er det viktig å se nærmere på konkret hva som skjedde, inkludert omfang og årsaker, med normale historiefaglige vurderinger. Det er overraskende hvor ofte vandrehistorier om dette tas som realiteter.
I hekseprosessene i middelalderen ble det brent millioner, alle var kvinner, og alt var styrt av kirken.	Rundt 45 000 ble henrettet, nærmere 20 prosent var menn. Dette foregikk ikke i middelalderen, men fra ca. 1480 til 1700. Områder med sterk sentral kirkemakt (som Italia, Spania og Portugal) hadde få saker, mens de frie tyske småstatene hadde svært mange, stort sett ved verdslige domstoler. Prosessene kan ikke forklares med at «kirken» sto bak, selv om Luther i høy grad støttet heksefølgelser.
I middelalderen trodde man jorda var flat.	I middelalderen var de aller fleste lærde, i og utenfor kirken, skjønt enige om at jorda var en kule. Dette var også pensum ved universitetene ²⁷ .

Bakteppet i glimt	Realiteter
Galilei ble forfulgt fordi han ved å bevise at sola var i sentrum, motbeviste Bibelen.	Galilei manglet bevis og støttet seg dels til direkte feil, slik at teorien ikke stemte med observasjonene. Kirken opptrådte galt i forhold til Galilei, men påla ham opprinnelig kun å hevde at han kom med en teori, og ikke en bevist sannhet. Striden handlet mindre om teologi enn gamle mot nye vitenskapelige skoleretninger ²⁸ .
Kirken angrep evolusjonslæren.	Evolusjonslæren fikk støtte fra mange prester, helt fra starten ²⁹ . Kreasjonismen fikk ikke særlig betydning før andre halvdel av 1900-tallet.
Kristne har alltid bekjempet likeverd og kvinners rettigheter.	Bildet er ganske nyansert. Paulus understreket alles likeverd allerede i de eldste skriftene i Det nye testamentet ³⁰ . I urkirken hadde kvinnene en bedre posisjon enn i samfunnet for øvrig, noe som sterkt bidro til kirkens vekst ³¹ . Hans Nilsen Hauge fikk stor betydning for det norske samfunnet med sitt likhetssyn på 1800-tallet. Misjonsselskapet ga stemmerett til kvinner i 1904, (det ble ikke lov ved stortingsvalg før i 1913). Både Søndagsskoleforbundet og Norges Kristelige Ungdomsforbund var enda tidligere ute.
Nye vitenskapelige funn, som liv på andre planeter, vil motbevise kristen tro.	I middelalderen støttet en offisiell kirkelig liste i 1277 at Gud kunne skape flere verdener. Troen på liv på andre planeter finnes hos mange i århundrene som fulgte ³² . Vi ser dette for eksempel hos kjente størrelser som Kepler på 1600-tallet, biskop Chalmers på 1800-tallet og C.S. Lewis på 1900-tallet.

1.4. Hvorfor selger dette?

«Suksessen skyldtes to ting: Boka var skrevet i et heseblesende thrillertempo med cliffhanger etter cliffhanger, og den stilte spørsmål ved det vi anser som helt grunnleggende sannheter i vestlig, kristen kultur.» Kurt Hanssen, Dagbladet 17.01.05.

Noen bøker treffer en tone i tiden, for å si det med en klisjé. Men litt drahjelp har aldri skadet. «Da Vinci-koden» er et klassisk eksempel. Forlaget Doubleday falt for Browns konsept og bestemte seg for å skape en superbestselger³³. Man visste at kombinasjonen av lettlest spenning, religiøs symbolikk og store sammensvergelses kunne slå an. Dermed havnet tidlig i 2003 hele 10.000 forhåndseksemplarer på bordet til kritikere og utvalgte bokhandlere. Forhåndsbombingen av markedet var større enn totalopplaget for vanlige amerikanske hardcoverutgaver. Anmelderne lot seg forføre. Bokhandlerne fylte vinduer og hyller. Alle som ropte om feil, forsterket effekten. Det hele ble et skoleeksempel på hva man kan oppnå med massiv markedsføring, timing og fokus på «kontroversielle avsløringer». Fordomsfrieriet og påståtte fakta skapte en farsott. Og tar noe først av, gjelder uttrykket at ingenting selger som en suksess.

For det er lett å falle for denne type spenning og gåter. Man fascineres av påstanden om at dette ikke er fiksjon, men vitenskap på høyere nivå enn vanlig historievitenskap, spesielt når det gjelder en så sentral skikkelse som Jesus. Og bøkene retter skytset mot et mål som mange misliker, det man litt enkelt kan kalle «maktkirken». Det gjør alltid godt når maktmennesker avsløres som jukse- makere.

Det hjelper at mange kan ha sympati for en kirkekri-

tisk agenda. Liker vi konklusjonene, kan selv ellers rasjonelle og kritiske personer se velvillig på påstandene og premissene, spesielt om man ikke har så mye kunnskap på området. Men uansett årsak blir det feil hvis agenda får bety mer enn argumenter.

1.5. Når media mangler motspørsmål

"Baigent og hans medforfatteres arbeid avdekker revolusjonerende funn, som setter bibelhistorien slik vi kjenner den, i et helt nytt lys." Geir Evensen 26.11.04, oppslag på hjemmesiden til NRK's "Først og Sist"³⁴.

Dessverre har media sjelden motspørsmål til kirkekritikk eller en alternativ Jesus.

Per Eriksen beskriver dette treffende i omtalen av et program på NRK 2 i Vårt Land 22. januar 2005. Reporteren Elisabeth Vargas etterprøver Dan Browns konspirasjonshistorie i «Profil: Jesus, Maria Magdalena og Da Vinci». Typisk for «etterprøvingen» er at «i TV-reportasjene får de som kan nære opp om i alle fall litt av historien, atskillig mer plass enn de som avviser det hele som fri fantasi. Et tydelig eksempel er spørsmålet om det er Maria Magdalena, og ikke Johannes, som sitter ved siden av Jesus i Leonardo da Vincis bilde av Nattverden. Vargas nevner i forbifarten at alle ekspertene hun snakket med, avviste påstanden, bortsett fra én. Og hvem er det som blir intervjuet?».

Journalister er som folk flest. Man klarer ikke å vurdere hvem som faktisk er «eksperter», og enda mindre deres påstander og premisser. Fredrik Skavlands mangel på motspørsmål til en av forfatterne bak "Hellig blod,

hellig gral”, Michael Baigent, i Først og Sist 26.11.04 er et klassisk eksempel.

Eller man trekker frem, som Per Eriksen nevner, det ene unntaket som bekrefter regelen. Fordi man ellers tror man vil støtte den skadelige kirken, som til og med har trodd at jorda var flat. Dermed er man ute på galeien. Og kan man i det hele tatt stole på det som sies av teologer eller partiske aviser som Vårt Land? Ber de ikke bare for sin syke mor?

Mange har rett og slett en grunnleggende mangel på tillit til kristne, selv om disse skulle slumpe til å være «fagfolk». For de har jo sine interesser i dette temaet. Det er jo deres tro det handler om. Man avslører da en naivitet. Ikke i forhold til kristne, men i forhold til andre. For det kan da ikke være slik at mens kristne er partiske, er andre helt nøytrale.

Denne blandingen av mistenksomhet og kunnskapsmangel ser vi også i guideboken som Browns norske forlag Bazar har valgt å gi ut.

For det er ingen tvil om at «Kodens Hemmeligheter – en guide til mysteriene bak Da Vinci-koden»³⁵, røper en hemmelighet bak Dan Browns bestselger. Rett og slett mangel på innsikt i fagfelt – og fagfolk. Redaktøren Dan Burstein klarer ikke å se forskjell på forskning og spekulasjon.

Vi ser dette når Bursteins sier at «jo lenger Dan Brown beveger seg bakover i tid, desto tryggere står han på troverdig intellektuell grunn», men at «etter hvert som vi raser av gårde gjennom handlingen, fortsetter Da Vinci-koden å være en fascinerende fortelling, men kobler seg stadig mer fri fra seriøs forskning»³⁶. Man aner straks mistanke. Med så grove og grunnleggende bommerter som Brown begår, er spørsmålet om Burstein vet hva

han snakker om. Heldigvis er han ærlig nok til å vise at han ikke gjør det. «La meg gjøre helt klart at jeg ikke gjør krav på å besitte stor forhåndsekspertise når det gjelder emnene som behandles i Da Vinci-koden.»

Vaskeseddelen viser at det stemmer. Burstein er «journalist og forfatter», og har tidligere skrevet bøker som «stort sett omhandlet fremtiden», fra internett til nanoteknologi. Og han har teft for hva som selger. Han innrømmer dette når han kaller seg «forretningsmann» og «leder».

Muligens er det forretningsmannen som gjør at han gir så mye plass til konspirasjonstenkere, sensasjonsmakere og andre uten formelle studier på områdene. Dermed er det fritt frem for salgsfremmende spekulasjoner.

Hvor absurd dette ender, ser vi i vurderingen av om Leonardos malerier viser Maria Magdalenas forhold til Jesus. Dette starter med seksten sider spekulasjoner fra Lynn Picknett og Clive Prince, som er en av Dan Browns hovedkilder³⁷. Disse er ikke fagfolk på feltet og har ellers skrevet om bl.a. okkulte konspirasjoner knyttet til utenomjordiske i Egypt. Selv om Burstein innrømmer at ekspertene ikke finner bevis for deres tolkninger, får en ekte kunsthistoriker knappe fire sider til sin totale avvisning. Men dette drukner straks i et illustrert oppslag av «Hva enkelte ser i Nattverden»³⁸. Den påståtte koden i maleriet presenteres i detalj, uten motforestillinger. Dessverre sier også her et bilde mer enn tusen ord. Da hjelper det ikke at det rundes av med en kvinnelig professor som får tre sider til å avvise Brown. Inntrykket man sitter igjen med er at personen med feminine trekk egentlig er Maria Magdalena. Og ikke disippelen Johannes, uansett hvor mye kunsthistorikere sier at det var måten man fremstilte unge menn i datidens kunst.

Samme mal følges for Jesus, evangeliene og urkirken. I stedet for å vise hovedstrømmen i forskningen, eller mer radikale elementer, slipper man til spekulantene. Dermed får Freke og Gandy, som heller ikke har relevant fagbakgrunn, fem sider der de «beviser» at Jesus ikke har levd. Det er morsomt at verken Burstein eller Browns norske forlag ser at dette river bena vekk under de som påstår at en historisk Jesus skal ha fått barn. Har ikke Jesus en gang eksistert, rakner absolutt alt hos Brown, for ikke å si i «Hellig blod, hellig grab» og «Jesus døde ikke på korset». Det forsterker mistanken om at denne type bøker handler mindre om logikk og interesse for ekte historie, enn om å angripe kirken.

Dette bekreftes av at selv en så lite konservativ fagkapasitet som Bart Ehrmann bare har én side til sin avvisning av Dan Brown. Og når Ehrman slipper til noe senere i boka, er det kun i et fire siders intervju om Konstantin og kirkepolitikk. Heldigvis har han i ettertid skrevet en egen bok der han på over to hundre sider presiserer og utdypet sitt syn³⁹.

Det er talende at Burstein må innrømme at «debatten» om det som skjedde på kirkemøtet i Nikea, har Brown på den ene siden og «det mange religionsutøvere og lærde» mener på den andre siden. Hvorfor han nevner ”religion-utøvere” er noe uklart, hvis han da ikke skal stemple debatten. Men han kommer likevel ikke fra at fagekspertisen går mot Brown. Det gjør ikke saken bedre at Burstein sier at Brown «er svært overbevisende på ett grunnleggende punkt», at «dette var en maktkamp» om hvilke ideer som skulle skape den «intellektuelle infrastrukturen» i Europa de neste tusen år (side 186–87). Det hele skaper inntrykk av at det er faglig uenighet om at konklusjonene på konsilet skyldtes at en av sidene hadde

flertall, eller om at Konstantin hadde en avgjørende rolle. Det Brown derimot ikke vet, er at i maktkampen om Jesus sto biskopene mot både den romerske armé og mange fra høyere samfunnslag og mot Konstantins syn.

1.6. Er feil så ille, da?

Mange lar seg irritere over sånne som alltid skal snakke om det som er feil. Og kritikk oppfattes nok ikke alltid like livsbejaende. På den annen side er det faktisk ryktesprederne som snakker mest om feil. Deres påstand er hele veien at sannheten har vært fortrent av konspiratører. Dermed er det viktig for dem å peke på «feilene og forfalskningene» som kirke og historikere skal ha begått. For nettopp å gi et positivt alternativ.

For Brown handler dette også om å få en menneskelig Jesus og ikke en guddommelig, en Jesus som ser på kvinner som like verdifulle som menn, og om feminine verdier fremfor maskuline.

Når bestselgere så bastant snakker om andres feil, må det være lov å svare. Spesielt når realiteten i stor grad er motsatt. For bibelens Jesus er mer menneskelig enn den livsfjerne mystikeren i alternative evangelier. Det nye testamentet har et mer positivt kvinnesyn enn de alternative skriftene som Brown viser til. Påstår noen hvor skadelig «kirkens dogmer» har vært for europeisk historie, bør vi ta dem på alvor og nettopp vurdere alternative historier.

Historikeren Øystein Sørensen er av dem som har jobbet mye med slike spørsmål, som vist i hans tankevekkende «Historien om det som ikke skjedde» (Aschehoug 2004). Uten å ta Sørensen til inntekt for en kirkelig

agenda, har han interessante betraktninger i tidsskriftet Humanist⁴⁰.

På spørsmål om Europa før renessansen er svaret at «jeg vet ikke om noen av kandidatene som kunne kommet i stedet for kristendommen er noe særlig å rope hurra for, ut fra moderne begrepet om frihet og sosial rettferdighet og så videre. Jeg vet ikke om noen andre religioner som ville vært noe 'bedre' til å fremme utviklingen av slike verdier hvis vi går 2000 år tilbake.»

Utviklingen av rasjonalitet og naturvitenskap ville også hatt utfordringer. «En polyteistisk gudelære med forestillinger om guder som griper direkte inn i aktørenes hverdagsliv, leker og kjemper seg imellom, vil nok være vanskelig å bygge moderne vitenskap på.»

Løfter vi blikket, ser vi at fremveksten av moderne vitenskap henger sammen med frigjøringen fra den type natursyn som bl.a. i den religiøse retningen som Brown støtter seg til. De såkalte «gnostiske» stod for en avvisning av vår materielle verdens verdi til fordel for en rent åndelig og mystisk virkelighet. Målet var en åndelig visdom («gnosis»), slik at man kunne unnslippe jordelivet. Man var ikke interessert i kunnskap om noe så negativt som naturen.

Tror jeg at naturen er en illusjon, er noe negativt, er be-sjelet, eller at torden skapes av Tor, påvirker det hvordan jeg utforsker og tolker naturen. Og om jeg i det hele tatt finner noe slikt bryet verdt. For det er vanskelig å komme fra at naturvitenskap handler om synet på naturen. Det er ikke uten grunn at moderne naturvitenskap ikke oppsto innen åsatroen. Skulle en bokstavtro dyrker av norrøne guder spå været i dag, ville det være viktigere med psykoanalyse av Tor enn å studere lufttrykk. Grekerne var banebrytende innen geometri og matematikk, men

deres mystisk/organiske syn på naturen var ikke noen grobunn for en mekanisk bevegelseslære. Tilsvarende hindret senantikken verdensfornektende nyplatonisme praktisk naturvitenskap, og kom også til å påvirke den tidlige middelalderen.

Ser man dette i et større perspektiv, oppdager vi at troen på naturlover henger idéhistorisk sammen med troen på en lovgiver utenfor naturen⁴¹. Bruddet med en organisk verdensmodell bidro til at man tok steget fra å tro at bevegelse skyldtes drivkrefter inne i tingene, til ytre påvirkninger man kan beregne matematisk. Naturvitenskap forutsetter rett og slett en tro på forskerens rasjonalitet, og at naturen innen visse begrensninger er målbar og regelmessig.

I den grad ideer og trosoppfatninger har vital betydning for historien, er det mye som taler for at en gnostisk oppfatning ville vært en dårlig basis for naturvitenskap, teknologiutvikling og menneskerettigheter. Det er dermed ikke noe godt tegn når forfattere og forlag fremmer slike strømninger uten forbehold – eller visdom.